

A D E R S

Beste Anisa en beste lezers van ALFA-nieuws,

Graag wil ik Anisa bedanken voor de mooie bloemen die zij aanbood (zie het vorige nummer van *ALFA-nieuws*), en haar heel veel succes wensen in haar verdere NT2-traject. Ik hoop dat zij met evenveel plezier als nu zaken blijft leren die haar helpen zo goed mogelijk in te burgeren en deel te nemen aan onze samenleving. Anisa maakt deel uit van een groep voor wie binnen de voorbereiding van het nieuwe inburgeringsstelsel veel aandacht is: analfabete en zeer laagopgeleide inburgeraars. Ook deze groep heeft taalvaardigheid en kennis van de Nederlandse samenleving nodig om te kunnen inburgeren. En ook voor deze groep moet het uiteraard mogelijk zijn het inburgeringsexamen binnen de beschikbare periode te halen. Dit is voor inburgeringsplichtigen die voor hun komst naar Nederland het inburgeringsexamen buitenland al hebben behaald naar alle waarschijnlijkheid drieëneenhalf jaar en voor de overige inburgeringsplichtigen vijf jaar. Het nieuwe inburgeringsexamen zal taalvaardigheid toet-

sen op niveau A2 van het Europese raamwerk. Voor de schriftelijke taalvaardigheid van oudkomers wordt hierop echter een uitzondering gemaakt: zij hoeven de vaardigheden lezen en schrijven slechts op niveau A1 van het raamwerk te beheersen. Ik ben ervan overtuigd dat het examen dan ook voor de zeer laagopgeleide cursisten die leren lezen en schrijven haalbaar is, mits zij de voorbereidingsperiode van drieëneenhalf dan wel vijf jaar efficiënt gebruiken. Dat stelt eisen aan de cursisten zelf, aan het onderwijs dat hen geboden wordt, en uiteraard aan de kwaliteit van het inburgeringsexamen. Een uitdaging voor ons allemaal dus! Waarbij het enthousiasme van mensen als Anisa een mooie inspiratiebron vormt.

Met vriendelijke groet,

Rita Verdonk,
Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie

I G N A L E M E N T E N

Gesprek kamercommissie

Alfa-NT2-cursisten en docenten hebben een gesprek met de vaste kamercommissie INT en OCenW gehad. Het voorstel tot dit gesprek is enkele maanden geleden tijdens de studiemiddag in Den Haag door de BVNT2 (Beroepsvereniging van NT2-docenten) voorgelegd aan enkele kamerleden. De kamerleden kregen voorlichting over het Alfa-NT2-onderwijs en het belang dat de deelnemers hechten aan het leren lezen en schrijven, het volgen van opleidingen en aan hun wens

om volwaardig aan de samenleving te kunnen deelnemen. Ook opvattingen en deskundigheid van de BVNT2 over Alfa-NT2 werden op tafel gelegd zoals: gratis Alfa-opleidingen, aandacht voor de verplichte deelname aan inburgertoetsen, het wegvallen van de Alfa-toets bij naturalisatie, kinderopvangplaatsen en welke resultaten je kunt verwachten van een Alfa-cursus.

Inburgering in Nederland (vervolg)

In eerdere nummers van ALFA-nieuws werd bericht over de vorderingen in het nieuwe inburgeringsstelsel. Inmiddels is er binnen en buiten de politiek veel gedebatteerd over de ins en outs van de nieuwe wet. Op deze plaats een vervolg van de berichtgeving.

JEANNE KURVERS/UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Nieuwe inburgeringswet

Op 16 september 2005 laat de Rijksvoorlichtingsdienst in een persbericht weten dat het kabinet heeft ingestemd met de nieuwe inburgeringswet. Dat wil zeggen, de minister-raad heeft ermee ingestemd dat het wetsvoorstel bij de Tweede Kamer zal worden ingediend. Bij indiening in de Tweede Kamer wordt de tekst van het wetsvoorstel en van het advies van de Raad van State openbaar.

Het persbericht meldt het volgende: 'Er komt een inburgeringsplicht voor alle vreemdelingen van 16 tot 65 jaar die als nieuw- of oudkomer duurzaam in Nederland mogen verblijven. Ook komt er een inburgeringsplicht voor enkele specifieke groepen genaturaliseerde Nederlanders, te weten: uitkeringsgerechtigden, verzorgende ouders en geestelijk bedienaren. Voor vreemdelingen en de specifieke groepen genaturaliseerde Nederlanders geldt dat zij niet inburgeringsplichtig zijn indien zij gedurende acht jaar van de leerplichtige leeftijd in Nederland hebben gewoond of over bepaalde Nederlandse diploma's, certificaten of

bewijsstukken van een bepaalde opleiding beschikken. De bestaande Wet Inburgering Nieuwkomers blijft voorlopig nog enige tijd van toepassing op Antilliaanse en Arubaanse Nederlanders. Oudkomers die op het moment van inwerkingtreding van de wet zestig jaar of ouder zijn, worden eenmalig uitgezonderd van de inburgeringsplicht. Dit staat in het aangepaste wetsvoorstel van minister Verdonk voor Vreemdelingenzaken en Integratie waarmee het kabinet heeft ingestemd. Het aangepaste wetsvoorstel is de uitkomst van een heroverweging naar aanleiding van een door de Raad van State deze zomer uitgebracht advies.

Cursus

Het kabinet introduceert met dit wetsvoorstel de invoering van een meer verplichtend en resultaatgericht inburgeringsstelsel. De eigen verantwoordelijkheid van de inburgeringsplichtige speelt hierbij een belangrijke rol. Inburgeringsplichtigen kunnen zelf een cursus inkopen op de markt van cursusaanbieders. De overheid faci-

teert naleving van de inburgeringsplicht met een kredietfaciliteit en een (genormeerde) vergoeding voor gemaakte kosten, indien het inburgeringsexamen binnen drie jaar is behaald. Voor bijzondere groepen inburgeringsplichtigen, onder wie bepaalde uitkeringsgerechtigden en vrouwen in achterstandsposities, bestaat daarnaast de mogelijkheid van een gemeentelijk aanbod voor een inburgeringstraject.

Examen

Het examen bestaat uit een praktijkdeel en een centraal examen. In het examen wordt taalvaardigheid en kennis van de Nederlandse samenleving getoetst. Het centrale examendeel zal door de Informatie Beheer Groep (IB-Groep) afgenomen worden. Het praktijkdeel kan ook door andere exameninstellingen afgenomen worden. Voor de niveaus van het basisexamen bouwt de wet voort op het werk van de commissie-Franssen, die onafhankelijk advies uitbracht over vorm en inhoud van de inburgeringsexamens in binnen- en buitenland.

Rol gemeenten en IB-Groep

Gemeenten hebben een belangrijke rol bij de uitvoering van de wet. Zij doen aan bijzondere groepen inburgeringsplichtigen een aanbod en zij vervullen een rol in de handhaving van de inburgeringsplicht. De IB-Groep wordt belast met het afnemen van examens en het aanwijzen van de exameninstellingen, met het verstrekken van leningen, vergoedingen en met de aanleg en het beheer van de informatiesystemen.

Achtergrond

De nieuwe inburgeringsplicht moet de bestaande taalachterstanden overbruggen en nieuwe achterstanden voorkomen. Aan de inburgeringsverplichting is voldaan als het inburgeringsexamen is behaald. Het wetsvoorstel vloeit voort uit het Hoofdlijnenakkoord én uit de aanbevelingen van de commissie-Blok. De commissie pleitte voor een "bindend en verbindend" integratiebeleid om daarmee de vrijblijvendheid in het integratiebeleid waarvan het inburgeringsbeleid deel uitmaakt te doorbreken.' (RVD, 16-09-05)

Vergeleken met eerdere berichten over de inburgering van nieuwkomers zijn de volgende veranderingen relevant: een groot deel van de genaturaliseerde Nederlanders wordt uitgezonderd van de plicht tot inburgering. De inburgeringsplicht geldt nog wel voor uitkeringsgerechtigden jonger dan 60 jaar,

voor opvoeders en voor imams. Deze drie groepen hoeven echter niet het inburgeringsexamen af te leggen als zij acht jaar van hun leerplichtige leeftijd in Nederland hebben gewoond. Het is nog niet bekend wat er met de Turken gaat gebeuren, omdat er een oud associatieverdrag bestaat tussen Nederland en Turkije, dat Turken het recht gaf naar Nederland te komen. Surinamers die in Suriname basisonderwijs hebben gehad, hoeven niet in te burgeren.

Examens

In het persbericht over de inburgeringsexamens wordt gerept over een praktijkdeel en een centraal examen. De stand van zaken op dit moment daarbij is als volgt:

Het inburgeringsexamen *in het land van herkomst* bestaat uit twee delen:

Nederlandse taal (de taaltoets), en Kennis van de Nederlandse Samenleving (de KNS-toets).

De norm voor de *taaltoets* komt te liggen op niveau A1-min. Dit niveau ligt onder niveau A1 van het Europees referentiekader. Alleen mondelinge vaardigheden (luister- en spreekvaardigheid) worden getoetst.

Het onderdeel *Kennis van de Nederlandse Samenleving* mag geen hogere eisen stellen aan de beheersing van het Nederlands dan het taalexamen; dat betekent dat ook daarbij wordt uitgegaan van maximaal het niveau A1-min van

mondelinge vaardigheden.

Het inburgeringsexamen *in Nederland* zal eveneens bestaan uit een onderdeel Nederlandse taal en een onderdeel Kennis van de Nederlandse Samenleving. Voor het taalniveau van het inburgeringsexamen in Nederland wordt aangesloten bij het advies van de Adviescommissie Normering Inburgeringseisen (de commissie Franssen):

- Nieuwkomers: mondelinge en schriftelijke vaardigheden op niveau A2.
- Oudkomers: A2 voor mondelinge vaardigheden en A1 voor schriftelijke vaardigheden.

Voor het onderdeel *Kennis van de Nederlandse Samenleving* wordt het advies van aangedragen onderwerpen overgenomen en wordt aangesloten bij burgerschapscompetenties die gangbaar zijn in het beroepsonderwijs.

Het onderdeel Nederlandse taal wordt voor een gedeelte als centraal examen afgenomen, voor een deel als praktijktoets (vergelijkbaar met de al bekende assessments en portfolio's). Kennis van de Nederlandse Samenleving wordt in het centraal examen getoetst.

De ontwikkeling van de examens is op dit moment nog niet afgerond.

Het plan is om de nieuwe wet medio 2006 in te voeren, maar die datum is de laatste twee jaar al een paar keer verschoven. We wachten af.

Redactioneel

Als dit nummer ter perse gaat, zijn er wellicht weer enkele aanpassingen gerealiseerd. Gelet op de stelligheid van minister Verdonk (zie ook haar antwoord aan Anisa elders in dit nummer) is overigens niet te verwachten dat er nog grote wijzigingen op komst zijn. Hoezeer wij daar ook op hadden gehoopt. Zoals wij eerder al hebben vermeld, is de kans groot, dat de doelgroep waar ALFA-nieuws veel over schrijft, het slachtoffer wordt van de nieuwe wet- en regelgeving. De analfabeten en zeer laag opgeleiden zullen, zelfs met veel meer inspanningen en kosten dan hogeropgeleiden, nog steeds een grote kans hebben de inburgeringsexamens niet te halen. In het land van herkomst Nederlands leren is bepaald niet optimaal, en het is maar zeer de vraag wat het examen Kennis van de Nederlandse Samenleving precies meet. Gelet op wat er bekend is over die toets, meet die toets waarschijnlijk heel iets anders dan kennis van de Nederlandse samenleving. De minister had er beter aan gedaan het advies van de commissie-Franssen over te nemen en – in plaats van te investeren in een niet-valide toets – te investeren in goede voorlichting over Nederland. Zakken voor het examen in het land van herkomst betekent geen uitreisvisum krijgen, ook al voldoet je partner in Nederland aan alle eisen van inkomen en huisvesting die de Vreemdelingenwet vraagt. Het lijkt ons dat dit onderdeel als instrument voor een restrictiever toelatingsbeleid kan worden gebruikt. Gezien de politieke doelstellingen van de minister, is het zeer waarschijnlijk dat dat ook zal gebeuren. Met onderwijs en kwaliteit van inburgeren heeft het dan niks meer te maken.

Ook wat betreft het tweede deel, de examens in Nederland, baart de nieuwe wet zorgen. Allereerst omdat de normen in het algemeen weliswaar niet al te hoog zijn gelegd (A2), maar voor een deel van de analfabeten kunnen zij een onneembare drempel vormen, zeker in de context van de vrije markt, de hoge kosten en de druk van de verblijfsvergunning. Alle evaluaties van

de inburgering van de afgelopen jaren wijzen er op dat veel analfabeten niveau A2 (of het oude niveau 2) niet haalden, ook niet na veel inspanningen. Niet voor niks zijn er na veel aandrang vanuit het veld (en met instemming van de overheid) aparte profieltoetsen Alfabetisering gekomen. Zonder grondig onderzoek naar wat laaggeschoolde volwassenen nog kunnen leren van een nieuwe taal (dat onderzoek is er nog steeds niet) is het te vroeg om het onderwijs en de nieuwkomers zelf de schuld te geven.

En wat de oudkomers betreft, wij denken dat ook het A1 niveau voor lezen en schrijven voor veel vrouwen zoals Anisa te hoog gegrepen is. Ook al schrijft de minister 'slechts op A1-niveau'. Ook A2 voor spreken is hoog gegrepen voor deze groep. De minister en velen met haar in Nederland hebben er kennelijk geen idee van hoe moeilijk het is om op latere leeftijd te leren lezen en schrijven in een tweede taal als je vroeger in eigen land nooit naar school geweest bent. Je hebt de kritieke periode waarin je gemakkelijk een nieuwe taal leert gemist, je hebt geen kans gehad studievaardigheden op te bouwen en je hebt geen kapstokje in je hoofd om het leren van een taal aan op te hangen.

Voor oudere analfabeten is het vele keren lastiger om Nederlands te leren lezen en schrijven dan voor ontwikkelde alfabeten om bijvoorbeeld Chinees of Arabisch te leren lezen en schrijven. Al zijn we zelfs dan nog benieuwd hoe lang de minister – hoogopgeleid – erover zou doen om mondeling en schriftelijk niveau A2 in het Chinees te halen.

Hoe groot de dankbaarheid van Anisa aan het adres van Nederland ook is, haar inspanningen (en die van haar docenten) worden waarschijnlijk beloond met een 'gezakt' als burger van Nederland. En dan? Na vijf jaar pogen het examen te halen terug naar Somalië? Wij voorzien nieuwe rampen van de orkaan Rita.

NT2 Profieltoets Alfabetisering (ingezonden door Bureau ICE)

Nieuw

In oktober is er een nieuwe versie verschenen van de NT2 Profieltoets Alfabetisering.

In deze toets, die ook bij oudkomers afgenomen mag worden, zijn de onderdelen Lezen, Schrijven en Technische Vaardigheden herzien. Vanaf oktober 2005 kunt u de vernieuwde NT2 Profieltoets Alfabetisering bij Bureau ICE bestellen. Vanaf dat moment is deze nieuwe versie van de toets voor nieuwkomers verplicht.

Wanneer u vragen heeft over de manier van bestellen kunt u contact opnemen met Joop Geltink (0344-679835).

Bij het vernieuwen van de NT2 Profieltoets Alfabetisering is dankbaar gebruik gemaakt van de reacties en suggesties die we hebben gekregen van docenten. Ervaringen uit het veld zijn voor ons onmisbaar. Graag horen we dan ook uw reactie! Stuur uw reacties naar ikoerhuis@bureau-ice.nl

Nieuwer

Op dit moment is Bureau ICE al weer bezig met de ontwikkeling van de volgende versie van de NT2 Profieltoets Alfabetisering. In deze versie worden de onderdelen Luisteren, Gespreksvaardigheid, Lezen en Schrijven herzien. Hiervoor hebben we medewerking nodig van diverse groepen cursisten:

- 1 Cursisten die in staat zijn om zowel de toets Lezen als de toets Schrijven te maken. De moeilijkheid van de opgaven bevindt zich voor Lezen en Schrijven op NT2-niveau 1 en lager.
- 2 Cursisten die de toets Luisteren kunnen maken. De moeilijkheid van de opgaven bevindt zich voor Luisteren op NT2 niveau 2 en lager.

Het kan gaan om:

- Analfabeten aan het einde van het alfabetiseringstraject (na ongeveer 500 uur les).
- Andersalfabeten aan het einde van het alfabetiseringstraject.
- Breekijzercursisten (ex-analfabeten of reguliere NT2-cursisten).

Belangrijk voor selectie van de groepen is dat cursisten in staat zijn de toetsen te maken (vergelijkbaar met het niveau van de huidige versies van de toetsen).

Door het afnemen van de proeftoetsen kunnen we voorkomen dat er vragen in de NT2 Profieltoets Alfabetisering terechtkomen die veel te moeilijk of juist te gemakkelijk blijken te zijn. Kortom: *zonder uw medewerking geen goede toetsen!*

Voor de cursisten én docenten is dit een mooie gelegenheid om te oefenen met de toetsen.

De proefafnames vinden waarschijnlijk plaats in de periode februari-april 2006. U krijgt dan een afnamepakket toegestuurd, waarmee u zelf uw afnamemoment kunt bepalen. U kunt de toetsen gewoon in uw eigen groepen bij uw eigen cursisten afnemen. Voor iedere docent die met een groep deelneemt en die het materiaal bruikbaar terugstuurt, is een boekenbon beschikbaar. U kunt uw groep(en) zelf al opgeven door een mail te sturen naar ikoerhuis@bureau-ice.nl

Nieuwst

De NT2 Profieltoets Alfabetisering blijft verplicht als afsluiting van het inburgeringstraject voor inburgeraars die zijn gestart onder het huidige inburgeringsstelsel. Natuurlijk kunt u de toets ook daarna voor oudkomers blijven gebruiken. Als afsluiting van inburgeringstrajecten onder de nieuwe

inburgeringswet wordt het examen veranderd. Het examen bestaat dan uit een praktijkdeel en een centraal examen. In het examen wordt taalvaardigheid en Kennis van de Nederlandse Samenleving getoetst.

Meer informatie: www.bureau-ice.nl

Nederlands leren op de dialyseafdeling

Begin 2005 startte in Den Haag een bijzonder project dat met recht een vorm van maatwerk genoemd mag worden. Op verzoek van het Haga-ziekenhuis werd door een docent van de Mondriaan Onderwijsgroep – met een verpleegkundige achtergrond – een NT2-programma samengesteld voor dialysepatiënten. Het ziekenhuis wilde graag dat de nierpatiënten aanwijzingen in verband met hun behandeling beter zouden begrijpen en zich beter thuis zouden voelen op de afdeling. Een impressie van een project op de werkvloer.

ELLEN VAN DE CRAATS/MONDRIAAN COLLEGE, DEN HAAG

Mevrouw D. staat op van haar stoel, schopt haar schoenen uit en strekt zich dan behaaglijk uit op de brancard: 'Hè, hè even uitrusten'. Vanuit die positie bemoeit ze zich al gauw weer met de les. Ja, les krijgen in het ziekenhuis heeft zo z'n voordelen. Sinds 31 januari heeft mevrouw D. samen met twee andere cursisten Nederlandse les op de hemodialyseafdeling van het Haga-ziekenhuis in Den Haag, één maal per week anderhalf uur. De les begint als de dialyse klaar is. De cursisten komen dan naar de leskamer, die vlakbij de zalen is waar de dialyseapparatuur staat. Daar komen de patiënten drie keer per week

een paar uur hun bloed spoelen, omdat hun nieren het af laten weten. Mevrouw D. uit Marokko en mevrouw G. uit Turkije zijn beiden analfabeet en absolute beginners, maar mevrouw I. heeft twaalf jaar onderwijs gehad in Montenegro en verstaat al heel wat Nederlands. Ze breidt haar woordenschat snel uit doordat ze alles opschrijft en thuis met haar dochter oefent. Voor mevrouw G. is die steun er niet. Bij haar thuis is er op dit moment niemand die Nederlands spreekt. Het is voor haar een beroerde tijd met veel problemen en dat heeft zijn weerslag op haar vermogen om te leren. Bovendien heeft ze na de dialyse steeds last van een 'dialyse kater', waardoor ze extreem moe is en

veel hoofdpijn heeft. De anderen zijn ook moe, maar dat trekt enigszins bij tijdens de les. Na de les gaan ze alledrie thuis een paar uur slapen.

De inhoud van de les

De lessen spelen zich af rond het thema gezondheid. We benoemen de lichaamsdelen en om binnenin het lichaam te kijken gebruik ik een torso. Zo kan ik spijsvertering en bloedsomloop globaal uitleggen. Mevrouw I. uit Bosnië had dat al op school gehad en wist het nog goed. Voor de andere twee is het wat moeilijker te begrijpen. Behalve de meest bekende woorden over het thema gezondheid (veel materiaal van GVO = Gezondheidsvoorlichting en

-opvoeding), worden ook korte zinnen aangeleerd, wordt er geteld (belangrijk voor het innemen van medicijnen) en komen ook gewonere woorden als kopje, bord en lepel aan bod. De *Total Physical Response*-aanpak is erg geschikt om zonder tussenkomst van het schrift de betekenis te begrijpen en te leren. Om de cursisten de mogelijkheid te bieden thuis te oefenen, zet ik om de paar weken de woorden en zinnen uit de lessen op een cassettebandje. Ik zorg dat ze er plaatjes bij hebben. Omdat de cursisten kind aan huis zijn op de afdeling (ze dialyseren drie keer per week), maak ik kleine geïllustreerde 'buitenschoolse' opdrachten om uit te voeren tijdens de dialyse. Ik hoop dat daarmee de communicatie op gang komt en de cursisten meer Nederlands gaan spreken. Mevrouw D. en mevrouw G. blijken de opdrachtjes nog niet zelfstandig te kunnen uitvoeren.

Dan doen we dat even voor de les begint. Zo liepen mevrouw D. en ik laatst rond, waarbij zij enthousiast aan iedereen vroeg: 'Hoe heet ie?' De 'u' kan ze nog niet uitspreken, maar iedereen zei keurig zijn of haar naam terug. Mevrouw I. die vlot leest, is al aan haar vijfde opdracht bezig. Ze bepaalt zelf met hoeveel verpleegkundigen ze het opgedragen praatje maakt (met medepatiënten is nog iets te eng).

Vragen die ze stelt zijn bijvoorbeeld:

- Sorry, hoe heet u? (Er werken veel verpleegkundigen en de cursisten kennen de namen niet.)
- Mag ik wat vragen? Heeft u kinderen?
- Heeft u hobby's?

Personeel doet mee

Wat enorm helpt is de medewerking van de verpleegkundigen. Ze stimuleren de dames om Nederlands te praten en spelenderwijs oefenen ze de woordenschat met hen. Ze denken ook mee over oplossingen voor problemen, bijvoorbeeld over hoe mevrouw G. hoofdpijn vrij op de les zou kunnen komen. Als de patiënten er niet te moe voor zijn, wordt tijdens de dialyse een half uur of korter ETV (Educatieve TV, Den Haag) aangezet, zodat ze dan ook wat Nederlands kunnen leren. Om aan verpleegkundigen en ander behandelend personeel inzicht te geven in wat ik doe tijdens de lessen, heb ik een logboek gemaakt, waarin ik wekelijks verslag

doe van wat er aan de orde is gekomen. Het logboek is van een passende voor- kant voorzien door mijn collega Lex van Zimmeren en ligt op een vaste plaats in de koffiekamer. Het programma van ETV en de opdrachten voeg ik er steeds aan toe.

Een workshop voor het personeel

Halverwege de cursus heb ik een workshop voor het personeel gegeven om hen te laten ervaren hoe moeilijk het is om een taal te leren die ver van je eigen taal afstaat, in dit geval het Maka uit Oost-Kameroen. Aan het eind van de workshop kregen de deelnemers een paar tips mee die op de afdeling bij de dossiers kwamen te liggen:

W E R K I N U I T V O E R I N G

Taaltips:

Gebruik trefwoorden.

Gebruik korte zinnen.

Ondersteun het gesprokene met gebaren.

Gebruik zoveel mogelijk dezelfde woorden, wissel niet af met synoniemen.

Prijs de patiënten als ze Nederlands praten.

Aanleiding tot het project

De maatschappelijk werker van de afdeling had geconstateerd dat de allochtone nierpatiënten die voor hemodialyse kwamen, er maar een beetje bijhingen. Ze hadden nauwelijks contact met anderen. Hij dacht dat daar verandering in zou kunnen komen door die patiënten in het ziekenhuis Nederlandse les aan te bieden. Naar reguliere lessen gaan was onmogelijk voor hen, omdat

ze daar te moe voor waren. Hij kreeg voor elkaar dat er een pilot-project werd gestart met behulp van de Mondriaan Onderwijsgroep en gefinancierd door de Nierstichting. Zijn doel was niet een hoog niveau Nederlands te halen. Dat zou ook niet kunnen met deze leerders, zeker niet in de drie maanden die het proefproject duurde. Maar het welbevinden van de dialysepatiënten verhogen leek toch wel een haalbare kaart.

Tot slot

De opzet is geslaagd. Hoe vermoeiend het ook was voor de cursisten, de motivatie om Nederlands te leren bleek bij alledrie groot. Mevrouw D. en mevrouw I. hadden er zichtbaar plezier in. Al na de eerste les nam mevrouw I., die altijd stil en schuchter was, met een uitbundig 'doei' afscheid. Ze straalde, en de maatschappelijk werker en ik ook.

De drie maanden zijn om, het project is afgelopen. Alle mensen die ermee te maken hadden, zijn positief over het resultaat. De cursisten maken volgens de verpleging meer contact en proberen dan in het weinige Nederlands dat ze beheersen een praatje te maken. Er wordt nu subsidie aangevraagd voor een project van een jaar.

D E K R A N T I N D E K L A S

Tijl Uilenspiegel

Deze keer weer een verhaal uit de Vlaamse traditie van Tijl Uilenspiegel. Al wil zijn moeder nog zo graag dat hij een gewoon vak gaat uitoefenen, Tijl blijft Tijl. Hij houdt zoals gewoonlijk de mensen een spiegel voor: het lijkt alsof zij allemaal stevig met beide benen op de grond staan, terwijl Tijl de enige is die – als koorddanser – zijn evenwicht moet bewaren. Totdat hij iedereen één schoen uit laat trekken. Dan zijn het de mensen beneden die staan te wiebelen, terwijl Tijl rustig op zijn koord staat. Het begrip koorddansen zullen niet alle lezers kennen, en begrippen of uitdrukkingen als 'fratsen', 'wankelen', 'het evenwicht bewaren' of 'stevig met de benen op de grond staan' wellicht ook niet.

JEANNE KURVERS/UNIVERSITEIT VAN TILBURG

TIJL DANST OP HET KOORD

Sommige mensen weten wat ze willen worden.
De een knipt met zijn schaar in de stof.
Dat wordt een kleermaker.
De ander pakt een potlood,
en tekent lijnen op papier.
Dat wordt een architect.
Tijl is niet zo. Hij houdt niet van een echte baan.
Hij denkt: ik ben Tijl en ik blijf Tijl.
Ik wil de mensen voor de gek houden.
Luister maar naar dit verhaal.

Op een dag pakte Tijl een koord.
Hij spande het koord over de daken.
Hij klom naar boven en liep over het koord,
van het ene dak naar het andere.
Beneden op de straat stonden de mensen
met hun benen stevig op de grond.
Zij keken naar boven, hun mond viel open.
'Kijk daar', riepen ze, 'zie je Tijl?'
Hij danst op een koord.
Hoe kan iemand zo zijn evenwicht bewaren?
Dat kan niet goed gaan.
Straks valt hij om.'

De moeder van Tijl keek uit het dakraam.
Zij hield niet van de fratsen van Tijl.
Ze wilde dat hij kleermaker werd,
of gewoon bakker, of schoenmaker.
Ze pakte een schaar en boog uit het raam.
Ze knipte het koord door,
net toen Tijl aan het dansen was.
Tijl stapte in de lucht, en pats,
daar lag hij met zijn neus op de straat.

Maar Tijn had geen zin in gewoon werk.
De volgende dag kocht hij een nieuw koord.
Hij spande het meteen tussen de huizen,
en begon te dansen.
'Zie je wel', riep hij, 'hoe goed ik mijn evenwicht kan bewaren?'
Beneden stonden weer veel mensen.
'Beste mensen', riep Tijn.
'Doe allemaal je linkerschoen uit,
en bind die aan een touw.
Dan zal ik je eens wat laten zien.'
De mensen deden hun linkerschoen uit,
en bonden die met een touw aan elkaar.
Ze konden niet meer goed staan.
Ze sprongen op één been heen en weer.
Ze hinkten en wankelden.
Een paar vielen er om.

'Wat gaat Tijn met onze schoenen doen?' vroegen ze.
'Kijk,' riep Tijn, 'ik sta hier rustig op mijn koord
en jullie kunnen niet eens rustig stilstaan.
Alsof je geen grond onder de voeten hebt.'
Toen pakte hij zijn schaar,
en knipte het touw door.
Alle schoenen vielen op de grond.
Iedereen zocht naar zijn eigen schoen of laars.
Dat viel niet mee.
De een had opeens een rode en een bruine schoen aan.
Een ander had vier schoenen in zijn hand.
En weer een ander had helemaal niks,
alleen twee sokken met gaten erin.
'Wat zijn jullie toch makkelijk uit je evenwicht te brengen', zei Tijn,
en hij danste op zijn koord.

Illustratie Conny van der Neut

Rekenen met *BètaFlex*

In *ALFA-nieuws* werd eerder al aandacht besteed aan *AlfaFlex*, een methode waarmee analfabete cursisten op hun eigen niveau en in hun eigen tempo kunnen leren lezen en schrijven. Voor dezelfde doelgroep heeft Stefanie Laan, samensteller van *AlfaFlex*, de rekenmethode *BètaFlex* ontwikkeld om cursisten gedifferentieerd aan rekenen te laten werken. Corinne Sebrechts bespreekt het materiaal.

CORINNE SEBRECHTS/DE SCHAKEL, DIDAM

Het ontstaan van *BètaFlex*

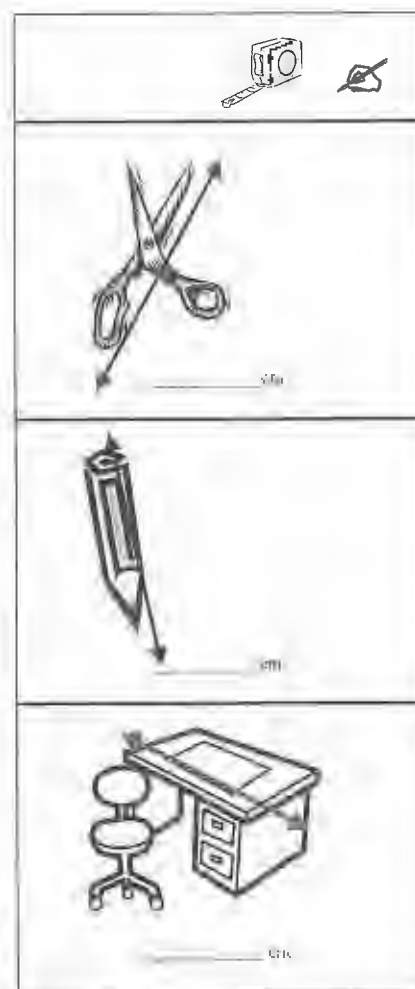
Hoewel het onderwijs aan nieuwkomers binnen ROC's en Internationale Schakelklassen (isk's) onder druk staat als gevolg van regeringsmaatregelen om de toelating van gezinsvormers in Nederland te beperken, blijft er behoefte aan methodes voor laagopgeleide allochtone (jong)volwassenen. Dat komt omdat steeds duidelijker wordt dat veel van de oudkomers niet voldoende geschoold zijn om deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Binnen ROC Ter AA in Helmond wordt al enige tijd lesstof rekenen ontwikkeld voor analfabete, anderstalige cursisten, die het Nederlands nauwelijks machtig zijn: *BètaFlex*.

Werken met *BètaFlex*

In *BètaFlex* wordt gewerkt met symbolen om aan te geven welke activiteit cursisten moeten ondernemen. Er zijn 23 symbolen die variëren van een plaatje van een pen, waarmee wordt aangegeven dat er figuren getekend moeten worden, tot een wekker, die aanduidt dat er geoefend moet worden. De wekker wordt gebruikt bij oefeningen met

een tijdslimiet van vijf minuten waarbinnen de cursist zoveel mogelijk sommen moet maken. Omdat er vrij veel symbolen zijn, worden deze in etappes aangereikt tijdens de instructiemomenten die in de methode zijn ingebouwd.

Het werken met *BètaFlex* geeft een docent de mogelijkheid om gedifferentieerd les te geven. In de docenthandleiding wordt door middel van een schema aangegeven hoe dit er in de praktijk uit kan zien. De les begint met alle cursisten klassikaal te laten oefenen met bijvoorbeeld (hoofd)rekenen. Dan wordt de groep in tweeën verdeeld. De ene groep start met instructie door de docent, de andere gaat zonder de docent aan de slag met werkbladen die de vorige les zijn doorgenomen. Aan het eind van de instructie worden de werkbladen doorgenomen die bij de instructie horen, maar die zonder de docent gemaakt kunnen worden. Deze werkbladen worden in de volgende les gemaakt als de andere groep instructie krijgt. Er zijn bij *BètaFlex* twee soorten werkboeken: werkboeken waarin na instructie van de docent gewerkt wordt

Figuur 1 De symbolen bovenaan geven aan dat hier moet worden gemeten en geschreven.

REKENWERK IN UITVOERING

Tijd 10 min.	Gezamenlijk Rondje (hoofd)rekenen op maat	
	<i>Groep A</i>	<i>Groep B</i>
30 min.	Instructie volgens docentenhandleiding. + Doornemen van de werkbladen die naar aanleiding van de instructie zonder docent gemaakt kunnen worden	Zonder docent werken aan de werkbladen die de vorige les zijn doorgenomen. + Hanteren van bijbehorende sleutel.
30 min.	Zonder docent werken aan de werkbladen die met de docent zijn doorgenomen. + Hanteren van bijbehorende sleutel.	Instructie volgens docentenhandleiding. + Doornemen van de werkbladen die naar aanleiding van de instructie zonder docent gemaakt kunnen worden.
15 min.	Individueel of in groepjes Op eigen niveau werken in het werkboek 'Zelfstandig werken'. + Hanteren van de sleutel. De docent is hierbij op afstand aanwezig.	
5 min.	Gezamenlijk Evaluatie en herinnering aan het opgegeven huiswerk.	

Figuur 2 Voorbeeld van gedifferentieerd werken met *BètaFlex*.

en werkboeken die geheel zelfstandig doorgewerkt worden. Onder aan de pagina's van een werkboek dat na de instructie wordt gebruikt, staat een verwijzing naar de bijbehorende pagina's in de werkboeken voor zelfstandig werken. Om te weten welke werkboeken bij elkaar horen, hebben de 'instructie-werkboeken' en de bijbehorende 'zelfstandig werkboeken' dezelfde kleur. Bij beide werkboeken zijn er sleutels die door de cursisten zelf gehanteerd worden. Het is niet de bedoeling dat cursisten tijdens het nakijken de antwoorden van de sleutel overnemen, maar dat zij met een markeerstift aangeven welke antwoorden fout waren, en dan opnieuw proberen het goede antwoord te vinden. Zo leren de cursisten van hun fouten.

Doelgroep

De aanleiding voor het ontwikkelen van *BètaFlex* was de constatering dat veel vrouwen, maar vaak ook mannen, in het land van herkomst niet of nauwelijks hebben leren rekenen. Men zag dat analfabete mannen zich in de praktijk al rekenvaardigheden hadden eigen gemaakt, maar dat zij moeite hadden de schriftelijke abstracte neerslag van de rekenkundige handelingen te begrijpen. Zij blijken het rekenonderwijs als een uitdaging te ervaren en werken dan ook graag met boekje 5, waarin het gaat om grafieken, plattegronden, landkaarten en een getallenlijn. Analfabete vrouwen beginnen meestal met aanvankelijk rekenen, leren tellen tot 10 en 20 met behulp van materialen uit de praktijk. Cursisten die al wel enig getal-

inzicht tot 20 hadden, konden *BètaFlex*-boekje 1 overslaan. Om te bepalen of cursisten een deel van *BètaFlex* kunnen overslaan, zijn er bij de methode toetsen ontwikkeld. Op basis van de instaptoets worden de rekenvaardigheden in kaart gebracht en wordt bepaald of onderdelen overgeslagen kunnen worden. Ook tijdens het doorlopen van het rekenprogramma worden toetsen afgenomen: een vorderingentoets, twee tussentoetsen en een eindtoets.

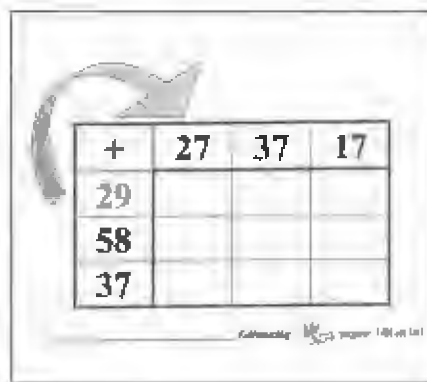
In het primair onderwijs zijn veel rekenmethodes op de markt die niet ingezet kunnen worden bij volwassen analfabeten omdat de wijze waarop de leerstof wordt aangeboden, niet geschikt is voor volwassen cursisten. Volwassenen hebben veel moeite met

abstracties en leren daarom het best vanuit hun eigen alledaagse realiteit. Opgaven uit een rekenmethode voor het basisonderwijs zijn daarom niet geschikt. Bovendien is de wijze waarop de rekenopgaven en de uitleg worden aangeboden voor volwassenen te kinderachtig, waardoor de cursisten zich niet serieus genomen voelen. Daarbij zijn de werkvormen in methodes voor het basisonderwijs geschikt voor jonge kinderen, die het materiaal vaak ook zelfstandig kunnen hanteren. De doelgroep van *BètaFlex* is daar niet in geoeffend en kan daar niet mee omgaan. Maar er is nog een reden waarom rekenmateriaal voor de basisschool niet geschikt is. Juist door hun volwassen leefwereld willen cursisten snel leren rekenen. Binnen ROC Ter AA heeft men de ervaring dat het alfabetiseringsproces vaak minder snel verloopt dan het tempo waarin deze volwassenen (willen) leren rekenen. Tegen de tijd dat ze aan het einde van *BètaFlex* zijn gekomen, kunnen ze vaak pas (moeizaam) lezen.

Nederlands

Met *BètaFlex* leren cursisten elementaire rekenvaardigheden, maar zij moeten ook een aantal basisvaardigheden op het gebied van NT2 beheersen om de lessen te kunnen volgen. Zo moeten zij de cijfers tot 20 technisch kunnen schrijven en moeten zij een zeer eenvoudig gesprek in het Nederlands kunnen volgen vanwege de noodzakelijke instructie. Na het onderwijs met *BètaFlex* kunnen cursisten omgaan met praktische rekensituaties tot 100 en hebben zij een globaal inzicht in getallen tot 1000. Analfabete cursisten hebben vaak een

leeftijd waarop het minder eenvoudig is om bepaalde rekenhandelingen te automatiseren. Het is voor hen moeilijk om snel antwoorden te kunnen geven op eenvoudige rekensommen als 4×5 - of $3 + 6 =$. Dat komt omdat het niet alleen lastig is om de betekenis van de rekensymbolen $+$, $-$, $:$ en \times te begrijpen en er zich een concrete voorstelling van te maken, maar omdat het nog lastiger is ook de rekenkundige handeling met deze symbolen uit te voeren. En dan moeten die handelingen ook nog correct uitgevoerd worden.

Figuur 3 Een werkblad uit werkboek 3.

Een belangrijk aandachtspunt bij anderstalige cursisten is de notatie en uitspraak van getallen, bedragen en tijden. Vaak vormt dit een onderdeel van het NT2-programma. Wanneer eveneens wordt gewerkt met *BètaFlex* kan dit onderdeel worden overgeslagen of als herhaling beschouwd worden. De woorden die horen bij rekenkundige handelingen zoals 'optellen', 'vermenigvuldigen' en 'delen', maar ook begrippen als 'meer dan', 'evenveel' en kloktijden als 'kwart over ...', 'vijf voor ...' kunnen het best tijdens de rekenlessen worden aangeboden. De cursisten ervaren dan wat er met deze woorden precies bedoeld wordt, omdat zij de reken-

kundige handelingen ook echt uitvoeren. Zo leren zij de betekenis van de woorden goed kennen. Als dergelijke woorden bij een NT2-les worden aangeboden, blijft de betekenis vaak abstract, omdat de docent niet de gelegenheid heeft de woordbetekenis uit te leggen zoals dat in de rekenles gebeurt. Bovendien kunnen cursisten tijdens de rekenles beter tot inzicht komen in het systeem van bijvoorbeeld de kloktijden. De NT2-docent loopt het risico dat alle tijden uit het hoofd geleerd worden, omdat het systeem niet voldoende begrepen wordt. Het is wel van belang om het schrijven en uitspreken van getallen, tijden en bedragen tijdens de NT2-lessen te herhalen.

Realistische rekenopgaven

Er is bij het ontwerpen van rekenopgaven voor *BètaFlex* naar gestreefd het rekenen zo praktisch mogelijk te presenteren. De zogenaamde 'verhaaltjes-sommen' die in het primair en voortgezet onderwijs leerlingen nogal eens opbreken vanwege het feit dat een zekere vaardigheid in begrijpend lezen nodig is, komen in *BètaFlex* niet veel voor. Alleen in werkboek 2 worden rekenopgaven in een eenvoudig verhaaltje gepresenteerd. Het is overigens aan de docent die met *BètaFlex* werkt om te zorgen dat het rekenonderwijs realistisch is. De methode bevat illustraties, maar deze halen het niet bij echte materialen, zoals lege verpakkingen waarop de inhoud wordt aangegeleid. Het opmeten met een centimeter van een echte tafel, een boek, een gum of een schaar geeft een beter beeld van de betekenis van meten, dan het vaststellen van de lengte en breedte van een afbeelding van een bepaald voor-

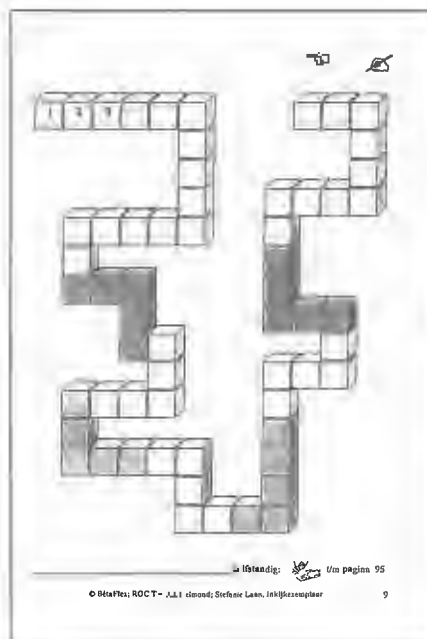

werp. Er wordt zo veel mogelijk gewerkt met realistische voorbeelden. Zo wordt in plaats van het 'honderdvel' dat in het rekenonderwijs gebruikt wordt om leerlingen inzicht te geven in het getallenstelsel met tientallen en eenheden, in *BètaFlex* een tegelvloer gebruikt om cursisten tot hetzelfde inzicht te brengen.

BètaFlex legt het accent op rekenen als vaardigheid om in het dagelijks leven beter en zelfstandiger te kunnen functioneren. Daarom wordt er ook geoefend met het 'met 2, 3, 4, 5 en 10 tegelijk tellen' tot 20, 30, 40, 50 en 100. In het basisonderwijs gebeurt dit als leerlingen de 'tafels' uit hun hoofd moeten leren. Op zeer jonge leeftijd leren leerlingen zo het vermenigvuldigen van getallen te automatiseren, maar voor ouderen blijkt het vaak heel moeilijk te zijn om tafels van 1 tot en met 10 los van een context te automatiseren. Juist door het zien en begrijpen van de relevantie van rekenkundige handelingen zien zij in dat ze sneller tot een antwoord komen als ze met meerdere eenheden tegelijk kunnen rekenen. Deze strategie kunnen zij vervolgens naar eigen inzicht hanteren.

Differentiatie

Het materiaal van *BètaFlex* is compleet en de handleiding helpt de docent om in zijn les te differentiëren en zodoende maatwerk te leveren. Toch zullen niet alle docenten goed met *BètaFlex* overweg kunnen, omdat er toch wel enige ervaring nodig is om gedifferentieerd les te kunnen geven. Docenten voelen zich soms ongemakkelijk bij het idee dat een paar deelnemers niet uit de voeten kunnen met het zelfstandig werken en wachten tot de docent tijd

Figuur 4 Een werkblad uit werkboek 1: werken met het kralensnoer als opstap naar de getallenlijn.

heeft om hun vragen te beantwoorden. Het kunnen omgaan met een dergelijke situatie stelt eisen aan de cursist én aan de docent. De cursist moet weten dat hij verder kan met andere opgaven of eventueel een medecursist om hulp kan vragen. De docent moet erop vertrouwen dat het beter is zich te concentreren op de instructie aan de groep die hij voor zich heeft en de andere groep de gelegenheid te geven om zelf een oplossing te vinden. Het feit dat de methode in ROC Ter AA uit de praktijk is ontstaan en de methode die in de handleiding wordt beschreven ook daadwerkelijk wordt toegepast, geeft vertrouwen dat de lessen van *BètaFlex* bruikbaar zijn. Om de lessen tot hun recht te laten komen, moet geïnvesteerd worden in het verzamelen van aanschouwelijk materiaal waarmee verduidelijkt wordt waar het bij het rekenen over gaat. Het vraagt enige inspanning om verpakkingsmateriaal, centimeters, kralen, klokken en

namaakgeld te verzamelen, maar vaak is het al in huis, omdat het ook gebruikt wordt binnen cursussen sociale redzaamheid of maatschappijoriëntatie. Met *BètaFlex* kunnen cursisten een aantal elementaire rekenvaardigheden verwerven, waardoor zij maatschappijvaardiger worden. Hopelijk zet men binnen ROC Ter AA de ontwikkeling van *BètaFlex* voort zodat cursisten die meer willen leren, kunnen rekenen op een vervolg van hun onderwijs.

BètaFlex bestaat uit:

- 5 werkboeken met sleutels (instructie)
- 5 werkboeken voor zelfstandig werken
- werkboek met sleutels en eindtoets
- een docentenhandleiding
- set oefenkaarten
- set toetsen

Studielast:

- circa 162 uur

Niveau van materiaal:

- KSE 1 (modules 1.1, 1.2, 1.3)

Ingangsniveau:

- gesprekje in het Nederlands kunnen voeren
- cijfers 1-20 kunnen schrijven

Prijs:

- cd-rom € 451,-

Bestellen:

- J.W. Bouwman

ROC Ter AA

Postbus 490

5700 AL Helmond

e-mail: jw.bouwman@roc-teraa.nl

Degenen die eerder de versie uit 2004 van *BètaFlex* al besteld hebben, kunnen zich wenden tot het bovengenoemde adres en de herziene versie uit 2005 aanvragen. Zij ontvangen deze nieuwe versie van *BètaFlex* gratis.

Wat werkt in T2-onderwijs?

Onderzoek onder laagopgeleiden in de Verenigde Staten

In deze rubriek wordt gewoonlijk verslag gedaan van een onderzoek. Ditmaal gaat het om het onderzoek dat in Nederland gepresenteerd werd tijdens een workshop over onderzoek naar de verwerving van taalvaardigheid en geletterdheid onder laagopgeleide en analfabete tweedetaalleerders*. Het is een breed opgezet onderzoek dat werd uitgevoerd in de Verenigde Staten door de *American Institutes for Research* in Washington DC, onder leiding Larry Condelli, directeur van de afdeling *Adult Education and Literacy*.

INEKE VAN DE CRAATS/RADBOD UNIVERSITEIT NIJMEGEN

Onderwijsstrategieën

In de literatuur wordt een aantal condities en onderwijsstrategieën genoemd die gunstig zijn voor de ontwikkeling van de vaardigheid in een tweede taal, en van leesvaardigheid in het bijzonder. In de eerste plaats wordt het verband tussen mondelinge vaardigheden en geletterdheid genoemd. De leesvaardigheid zou zich sneller ontwikkelen, als er bij de cursisten al een redelijke communicatieve vaardigheid in de tweede taal aanwezig is. Ook het verbinden van aanvaankelijk lezen aan reële taken en authentieke materialen in de les wordt gezien als een gunstige maatregel (of onderwijsstrategie) om leesvaardigheid te ontwikkelen. Vervolgens wordt de rol van de moedertaal genoemd als een factor die het leerproces in de tweede taal kan beïnvloeden. Daarbij moet niet alleen gedacht worden aan de mate waarin de leesvaardigheid in de moedertaal ontwikkeld is en het

belang van die kennis voor de tweede taal, maar ook aan de rol die de moedertaal kan spelen als instructietaal. Ten slotte wordt in de literatuur verondersteld dat expliciete aandacht voor onderwijs in technisch lezen de leesvaardigheid van volwassen tweedetaalleerders zou kunnen bevorderen. Behalve deze specifieke onderwijsstrategieën ten gunste van het leesonderwijs in de tweede taal en het tweedetaalonderwijs zelf, zijn er algemene onderwijskundige maatregelen die van belang kunnen zijn voor een hoog rendement. De Nationale Academie voor Wetenschappen van de Verenigde Staten propageert een drie-sleutelmodel voor effectief onderwijs. Die drie sleutels zijn:

- oproepen van al bestaande kennis;
- bevorderen van actief leren;
- bevorderen van transfer van het geleerde door het toepassen van nieuwe vaardigheden in een groot aantal verschillende contexten.

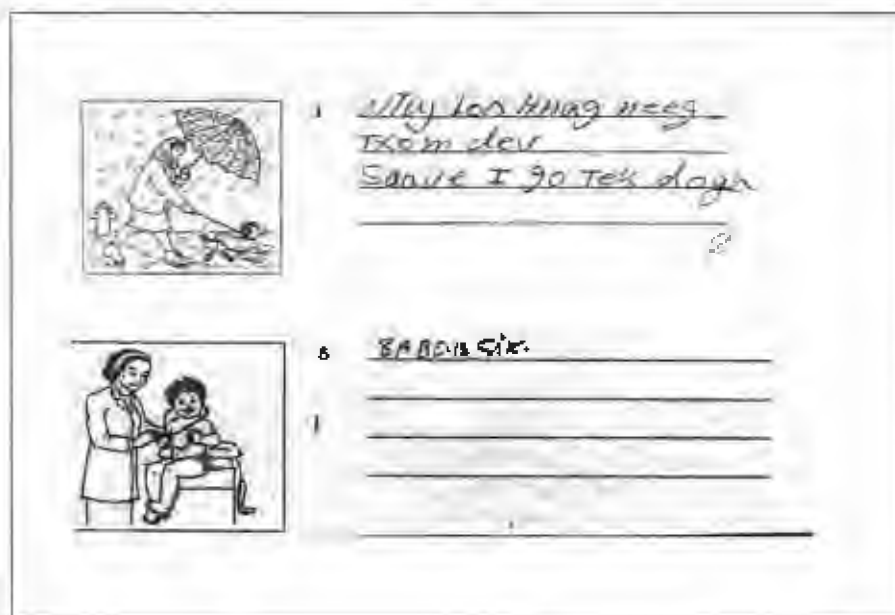
Om het relatieve effect van deze specifieke en algemene condities en/of onderwijsstrategieën te onderzoeken is men de lespraktijk in een groot aantal groepen laagopgeleide volwassenen gaan onderzoeken.

Doel van het onderzoek

Het onderzoek had tot doel te bepalen welke onderwijsstrategieën bij laagopgeleide of analfabete volwassenen het rendement van de lessen Engels als tweede taal en van leesvaardigheid het meest bevorderden. Verder wilde men leiderskenmerken relateren aan tweedetaalontwikkeling om conclusies te kunnen trekken voor de lespraktijk (en voor verder onderzoek).

De laagopgeleide cursisten

De 495 cursisten die meededen aan het onderzoek waren vooral vrouwen (72%), de gemiddelde leeftijd was veertig jaar. Gemiddeld had men 3,1 jaar basisonderwijs gehad, maar ongeveer

Figuur 1 Twee schrijfproducten van volwassen laaggeletterde leerders van Engels als tweede taal.

30% van hen had totaal geen onderwijs gevolgd. Kenmerkend voor de Verenigde Staten is dat 60% van hen Spaans als moedertaal had, 9% Somalisch en 6% Hmong. Leden van deze laatste groep zijn afkomstig uit Cambodja, waar zij vrij geïsoleerd leefden en een eigen nog niet op schrift gestelde taal spraken voordat ze als vluchteling in een Thais kamp kwamen en veel later naar de Verenigde Staten immigrerden. Zij waren dan ook niet gealfabetiseerd in enige taal. Men had gemiddeld tien uur per week les, maar de Hmong-sprekers volgden een speciaal voor hen opgesteld programma van twintig lessen. De gemiddelde groepsgrootte was rond de vijftien personen, met diverse niveaus binnen de groep. In totaal werden er dertig talen gesproken. De beheersing van zowel de schriftelijke als de mondelinge vaardigheden was laag. Zie bijvoorbeeld de twee schrijfproducten hieronder. Het onderste van de twee is goed begrijpe-

lijk ('Babe is sick'), van het bovenste schrijfproduct is alleen duidelijk dat de hond uitgelaten wordt ('I go tek dog').

Het onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd in 38 klassen verdeeld over dertien centra in zeven verschillende staten van de Verenigde Staten. Het totale onderzoek duurde twee jaar en er waren 495 cursisten bij betrokken. De cursisten werden drie keer getest: bij de intake, na drie maanden en na negen maanden, onafhankelijk van hoe vaak ze de cursus bezochten. De toetsinstructies waren altijd in de moedertaal van de cursisten. De lees-, spreek- en schrijfvaardigheid van de cursisten werden niet alleen bepaald op grond van gestandaardiseerde toetsen, maar ook met alternatieve methoden. Cursisten konden bijvoorbeeld aan de hand van zelfgekozen authentieke teksten uit hun dagelijkse leven (folders, advertenties, etiketten, fragmenten uit de krant,

enzovoort) laten zien wat ze konden lezen. Ook werd een interview gehouden over de lees-, schrijf- en spreekgewoonten van de cursisten. Op deze manier kreeg men ook een goed beeld van hoe de cursisten hun vaardigheden in de praktijk toepasten.

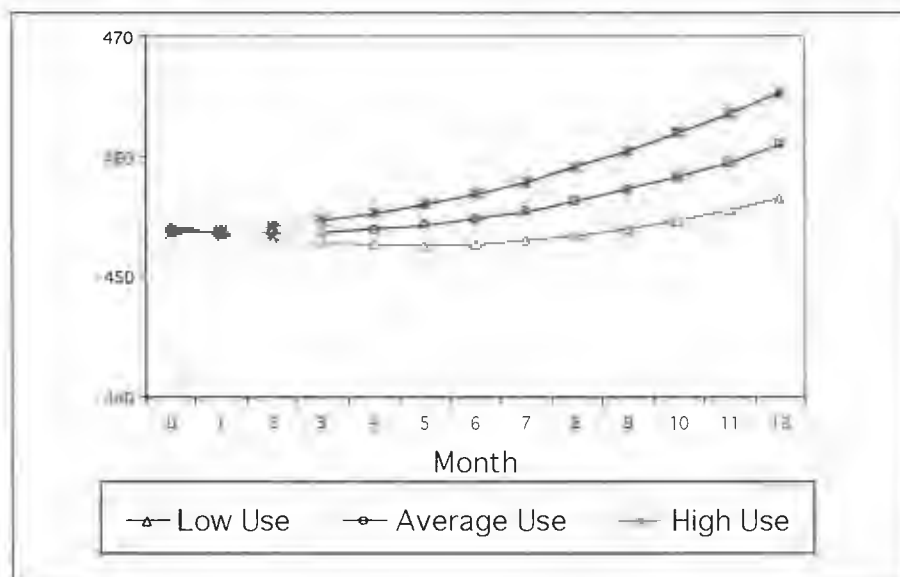
Een keer in de twee weken werden door een onderzoeker in de klas observaties gedaan om gegevens te verzamelen over de instructiemethoden. Dat hield in dat de onderzoeker nauwkeurig opschreef wat er achtereenvolgens in de klas gebeurde: wat voor activiteit er uitgevoerd werd door docent en cursist, of de nadruk lag op technisch en begrip-pend lezen of op mondelinge communicatieve vaardigheden, en hoe lang die activiteit duurde. Die klassenobservaties werden omgezet in een serie codes en zo kon een beeld gevormd worden van het soort en het aantal onderwijsactiviteiten.

De resultaten

De onderwijsactiviteiten konden geclusterd worden rond drie belangrijke onderwijsstrategieën:

- variatie in vaardigheden, oefeningen, werkvormen en interactie;
- relatie leggen met het dagelijks leven buiten de klas;
- gebruik maken van de moedertaal (voornamelijk Spaans).

Bij het laatste cluster van activiteiten werd vooral gekeken of en hoe de moedertaal van de cursisten gebruikt werd bij het geven van instructies en opdrachten, en bij de uitleg van nieuwe begrippen. Ook werd erin betrokken of cursisten vragen mochten stellen in hun moedertaal. Opgemerkt moet worden dat Spaans de meest voorkomende moedertaal was en dat veel docenten die taal beheersten; bij de cursussen

Figuur 2 Het effect van de onderwijsstrategie 'Verbanden leggen met situatie buiten de les' op technische leesvaardigheid (basic reading skills) gedurende 12 maanden observatie.

voor Hmong-sprekers waren ook incidenteel docenten betrokken die deze taal als moedertaal spraken. Iedere klas kreeg scores die gerelateerd waren aan de mate waarin de bovengenoemde instructiestrategieën waargenomen werden in de klas, dus een hoge score als er veel relaties met de buitenwereld werden gelegd en een lagere score, als dat vrijwel niet voorkwam. De scores werden vervolgens in verband gebracht met de leerresultaten die de cursisten behaalden op bestaande en voor dit onderzoek ontworpen toetsen.

Technisch lezen

Technisch lezen bleek het meest vooruit te gaan als er in het onderwijs een relatie werd gelegd met het dagelijks leven buiten de les. Zoals te zien is in figuur 2 werd het effect van die onderwijsstrategie steeds groter tijdens de twaalf maanden durende observatie. De scores van technisch lezen namen immers het

meest toe voor de lijn met *high use* (veel gebruik maken van materiaal van buiten de klas).

Daarnaast was ook een aantal leerderskenmerken zoals leeftijd en al aanwezige kennis bevorderlijk:

- jonge cursisten vertoonden meer vooruitgang;
- cursisten hadden in het begin wel voordeel van onderwijs dat zij gevolgd hadden in hun eigen land, maar dat effect nam af;
- mondelinge vaardigheid in de tweede taal was een voordeel.

Begrijpend lezen

Figuur 3 geeft een samenvattend overzicht van de belangrijkste uitkomsten met betrekking tot begrijpend lezen. Begrijpend lezen bleek het meest vooruit te gaan wanneer:

- de moedertaal van de cursisten veel werd ingezet bij uitleg en instructie (lijn 3b in figuur 3);

• de wekelijkse aanwezigheid in de lessen hoger was dan 80% (lijn 1b in figuur 3).

Het effect van een grote kennis van technisch lezen in de moedertaal werd pas langzaam zichtbaar (lijn 2b in figuur 3).

Als aan alle drie de condities (hoog percentage aanwezigheid, goede technische leesvaardigheid en veel gebruik van de moedertaal) werd voldaan, gaf dat bij begrijpend lezen de meeste vooruitgang ten opzichte van de score bij maand 1 te zien (zie lijn 4 in figuur 3).

Mondelinge vaardigheden

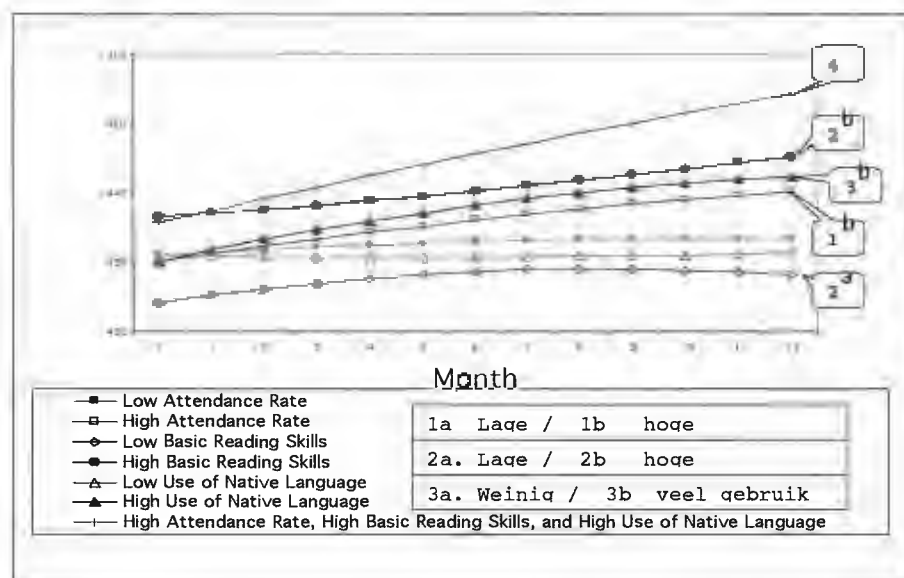
De resultaten bleken het sterkst bevorderd te worden als in het onderwijs:

- de moedertaal van de cursisten veel werd gebruikt als instructietaal;
 - veel variatie in de leeractiviteiten geboden werd en er veel interactie was.
- De volgende leerderskenmerken bevorderden het rendement:
- een wekelijkse aanwezigheid van minimaal 80%;
 - een jonge leeftijd;
 - een basis van technische leesvaardigheid.

Conclusies

Onderwijsstrategieën

Als het effect van iedere onderwijsstrategie op zich bekeken wordt, blijkt dat het leggen van verbanden met de wereld buiten de klas vooral effect had op het technisch lezen. Het leggen van relaties met het dagelijks leven van de cursisten maakte het onderwijs zinvoller. Het gebruik van de moedertaal had vooral effect op begrijpend lezen en mondelinge vaardigheden, omdat het begripbarrières wegnam, een veilige leeromgeving creëerde en het kritisch denken

Figuur 3 Het effect van de condities aanwezigheid (1 attendance), technische leesvaardigheid (2 basic reading skills) en gebruik van de moedertaal (3 use of native language) en de drie condities tezamen (4) op begrijpend lezen gedurende 12 maanden observatie.

beter mogelijk maakte. Grote variatie in leeractiviteiten en veel interactie bleek vooral de mondelinge vaardigheden ten goede te komen omdat ook patronen van anderen geleerd konden worden, omdat informatie via verschillende kanalen opgenomen werd (gehoord, gezien, gezegd) en omdat er zodoende gelegenheid gecreëerd werd om te oefenen en individuele hypothesen te testen. (Wat het geval is als de leerder al sprekend probeert uit te vinden of hij het goede woord of de goede constructie gebruikt, bijvoorbeeld: gebruik ik dit woord nu goed of niet; is mijn uitspraak goed? De leerder verwacht onbegrip bij zijn gesprekspartner als het fout gaat.)

Leiderskenmerken

Wat de leidersmerken leeftijd en aanwezigheid betreft kwam uit het onderzoek naar voren dat:

- jongere cursisten sneller vorderden

met technisch lezen en spreekvaardigheid;

- cursisten die vaker aanwezig waren in de les sneller vooruitgingen met begrijpend lezen en spreekvaardigheid, hetgeen zeker te maken heeft met motivatie.

Wat de eerder opgedane kennis betreft, bleek dat:

- cursisten met enige jaren basisschoolopleiding sneller vorderden met technisch lezen, maar dat dat effect met-tertijd verdween;
- cursisten met goede spreekvaardigheid in de tweede taal, sneller technisch leerden lezen;
- cursisten met betere technische leesvaardigheid sneller vorderden met begrijpend lezen en met mondelinge vaardigheden in de tweede taal. Dit werd pas na verloop van tijd duidelijk.

Nabeschouwing

De meeste uitkomsten van het onder-

zoek ondersteunen de uitgangspunten die in Nederland in het onderwijs aan laagopgeleide volwassenen gehanteerd worden: variatie van werkvormen, leeractiviteiten, veel interactie, het belang van een mondelinge basis, intensieve cursussen, belang van eerdere leerervaringen. Enkele uitkomsten vind ik echt opvallend. Een daarvan is dat het leggen van verbanden met de wereld buiten de klas een duidelijker effect heeft op technisch lezen dan op begrijpend lezen. Het is kennelijk een heel moeilijke stap om je eerste leeservaring te betrekken op je omgeving; hulp daarbij door materiaal van buitenaf binnen de klas te halen werkt daarbij dus duidelijk heel goed.

De tweede uitkomst die in Nederland wel opzien moet baren, is het positieve effect van moedertaalgebruik in de les. In de Verenigde Staten (en Canada), die ik de bakermat van het immersie-onderwijs (of: onderdompelingsonderwijs) zou willen noemen, zou ik een dergelijke aandacht voor de moedertaal niet verwachten en zeker niet de bereidheid die in te zetten bij Engels als tweede taal, hetgeen vele docenten daar kennelijk al doen. In Nederland zijn er wel docenten die het belang van gebruik van de moedertaal inzien, maar het is uiteraard een sporadisch verschijnsel. Het blijkt duidelijk de enige rendement bevorderende maatregel uit het beschreven onderzoek waar we in Nederland nauwelijks of geen toepassing aan geven.

Noot

* Larry Condelli, Instruction Practices: Effects of Language and Literacy Instruction on Adult ESOL Literacy Students. American Institutes for Research, Washington DC. Voordracht tijdens de LESLLA workshop te Tilburg, augustus 2005.

Een nieuw leerwoordenboek

Onlangs verscheen het *Leerwoordenboek Nederlands* voor beginnende leersers Nederlands als tweede taal. Het is bedoeld voor jongeren en volwassenen met weinig vooropleiding tot ongeveer NT2-niveau 2. Henny Jellema, iskd-ocent met veel ervaring met langzaam en moeilijk lerende jongeren, geeft haar eerste indrukken over het nieuwe leerwoordenboek.

HENNY JELLEMA/LIEVEN DE KEYSCHOOL, HAARLEM

Een woordenboek voor onze doelgroep. Mijn eerste spontane reactie is dan sceptisch. Immers de ervaring heeft me geleerd dat behalve het Beeldwoordenboek (van Faber, Roorda en Venema/Jacob Dijkstra, Groningen) woordenboeken in onze branche niet veel kunnen uitrichten. Doorgaans maken ze het leren ingewikkelder en verwarrender, en wie zit daar op te wachten? Dus werd ik toch wel nieuwsgierig naar het nieuwe *Leerwoordenboek Nederlands* van Marilene Gathier en Dorine de Kruijf. Ik weet dat dit auteurs en docenten zijn met een zeer ruime praktijkervaring. Het maken van een woordenboek is geen sinecure, er moet dus iets zijn dat hen bewogen heeft tot zoveel inspanning.

Dit wordt snel duidelijk door de verantwoording en uitgangspunten voor in het boek. De auteurs zetten op heldere wijze uiteen hoe en waarom ze het boek hebben geschreven. Het belangrijkste voor mij is punt 2 onder de subkop: 'Welke woorden zijn gebruikt in de omschrijvingen en voorbeeldzinnen?'

Antwoord: 'Voorkomen moet worden dat een taalleerder een woord opzoekt (de betekenis van een woord moet weten) en vervolgens in de omschrijving of voorbeeldzin weer onbekende woorden tegenkomt.'

Het bewustzijn hiervan stelde mij gerust. Want dat is de essentie van deze onderneming, dunkt mij. Het is ook de oorzaak van bovengenoemde verwarring en mijn persoonlijke scepsis.

Steekproef

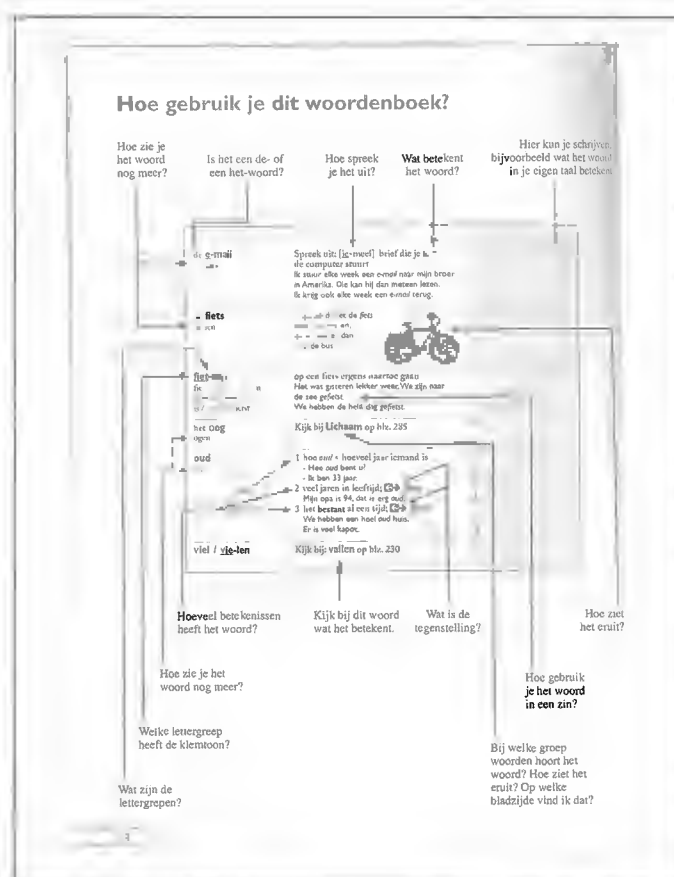
Of de auteurs erin geslaagd zijn om dit voor elkaar te krijgen is niet zo makkelijk te zeggen. Ik haal een willekeurig woord

naar voren: 'het arbeidsbureau'. Dat krijgt als omschrijving: 'kantoor dat mensen helpt om werk te zoeken'. Dan volgt een verwijzing naar het woord 'kantoor'. Dat krijgt: 'Plaats waar mensen werken met papier en computers'. Laten we nu aannemen dat de leerling weet wat papier en computer is, weet hij dan nu wat een arbeidsbureau is?

Tweede voorbeeld: 'de bureu'. In het leerwoordenboek staat: 'bu-ren = mensen die in het huis naast je wonen'. Voorbeeldzin: 'Ik heb vannacht slecht geslapen. Onze bureu hadden vannacht een feest'. Zelf heb ik de betekenis van het woord 'bureu' heel vaak moeten geven aan leerlingen. Ik teken dan drie huisjes op rij op het bord, wijs naar het middelste huis en zeg tegen de leerling: 'Hier woon jij en dat (de twee ander huizen) zijn je bureu.' Nog nooit een leerling gehad die het niet meteen begreep.

We mogen aannemen dat de leerlingen voor wie het *Leerwoordenboek Nederlands* bestemd is, vertrouwd zijn met het begrip 'naast'. Dus zouden zij 'mensen die in het huis naast je wonen' moeten begrijpen. Toch betwijfel ik dat. Zij hebben het woord 'naast' met TPR-oefeningen geleerd ('naast de stoel, naast de tafel') maar om het in een heel andere context te begrijpen is toch nog wat anders. Ik had graag een illustratie gezien.

Het boek is wel voorzien van illustraties overigens. In het voorwoord staat: 'Bij woorden die moeilijk te omschrijven zijn maar wel snel duidelijk worden door een afbeelding, zijn illustraties gebruikt.' Die illustraties zijn verschillend van stijl, het-

Figuur 1 *Leerwoordenboek Nederlands*.

geen aan de bruikbaarheid niet veel afdoet, maar mij toch een beetje stoort. En ik had er dus graag veel meer van gehad. Want uiteindelijk zegt een afbeelding meer dan woorden.

De betekenis van een trefwoord wordt gegeven door een synoniem, een tegenstelling en/of omschrijving. Die tegenstelling (aangegeven door een duidelijk symbooltje: **↔**) vind ik een vondst. Snel en effectief. Tegenstellingen worden door NT2-docenten zeer vaak gehanteerd om een betekenis te duiden. Zie figuur 1 voor een illustratie.

Werkboeken op de website

Bij het woordenboek bestaat een website. Het belangrijkste wat daar te vinden is, is een pdf-document van 78 pagina's.

Dat kan men downloaden, printen, kopiëren en tot een werkboek voor iedere leerling samenstellen. Het lijkt me dat ik, geheel afgezien van de inhoud van het materiaal, hier te maken heb met een manier van uitgeven waar ik wel eens van had gelezen, maar die ik nog nooit concreet had gezien. De gebruiker klikt het boek aan op internet, print en kopieert alleen die bladzijden, die hij nodig heeft en gaat ermee aan de slag. Want in principe is het een gewoon werkboek dat naast het woordenboek te gebruiken is. Het zijn oefeningen met zoekvragen. De leerlingen moeten aan de hand van opdrachten woorden in het *Leerwoordenboek Nederlands* zoeken (figuur 2). Het lijkt me dat de bedoeling hiervan is dat leerlingen hierna met een echt woordenboek leren werken. Het zou interessant zijn om van docenten die daar ervaring mee hebben, te horen of dit dan ook inderdaad gebeurt en lukt.

Men kan ook een docentenhandleiding via de site aanvragen. Daar staan de antwoorden van het studievoordigheidsworkboek in. Het is niet duidelijk of hier kosten aan verbonden zijn. In het pdf-bestand '*Studievoordigheidsboek*' is in zijn geheel aan de uitspraak gewijd. Op de website staan negen kleine oefeningetjes om de uitspraak van een aantal woorden (tien per oefening) te beluisteren. In het pdf-bestand staan de woorden van deze oefeningen en dat is bijzonder handig. De leerling kan de woorden voor zichzelf oefenen en zijn vorderingen met de uitspraak bij de docent laten controleren.

Technisch lezen

Dan is er nog het aspect van het technisch lezen. De doelgroep van het boek is volgens de schrijvers: beginnende lezers van het Nederlands als tweede taal, met een lage tot zeer lage vooropleiding. Dat impliceert volgens mij dat het niet om leerlingen zal gaan die vlot technisch kunnen lezen. Deze leerlingen/cursisten zouden kunnen struikelen over: '*controleur*', '*koninginnedag*', '*milieu*', '*overwinning*'. Het is weliswaar plezierig dat de lettergrepen van alle opzoekwoorden

in het boek door streepjes worden verbonden, maar dat geldt niet voor de omschrijvingen. Een voorbeeld is:

aan-ge-bo-den

1. Te koop aangeboden ■ je kunt iets kopen.

Boven de advertentie staat: 'te koop aangeboden tweedehands fiets.'

Dat betekent: je kunt een tweedehands fiets van die persoon kopen.

2. Kijk bij aanbieden.

Wat woorden als 'advertentie' en 'tweedehands' betekenen, zal wel bekend zijn bij de meeste leerlingen, maar daarmee zijn ze nog niet voor iedereen makkelijk te lezen. Ze moeten toch wel de Alfa-periode voorbij zijn om het *Leerwoordenboek* Nederlands te kunnen gebruiken.

Conclusie

Ondanks dat ik dus wel wat kritiek heb, vind ik dat de auteurs voor een groot deel in hun opzet geslaagd zijn. Het maken van zo'n woordenboek dwingt respect en bewondering af, althans bij mij. De keuzes die zij hebben moeten maken en die in het voorwoord worden verantwoord, getuigen van een nuchtere en realistische kijk op een lastig te hanteren didactisch NT2-probleem. Ze hebben bijvoorbeeld gekozen voor begrijpelijkheid en niet voor grammatica door vast te houden aan gelijke woordsoorten bij het geven van een betekenis. Ook de keuze om verbuigingen van zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden en vervoegingen van werkwoorden in de trefwoordenlijst op te nemen is verfrissend praktisch.

Het boek is plezierig uitgevoerd, prettig van formaat en overzichtelijk ingedeeld. Ook is er een ruime en logische manier

Bij welk woord moet je zoeken? Zoek de betekenis van het woord op, als je het niet begrijpt.

Wat betekent het? Kies a of b.

1

Ze proefde de soep. Kijk bij:

- a Ze kookte de soep.
- b Ze probeerde of de soep lekker was.

2

Ik remde voor het stoplicht. Kijk bij:

- a Ik stopte voor het stoplicht.
- b Ik moest lang wachten bij het stoplicht.

3

We genoten van het warme weer. Kijk bij:

- a We vonden het fijn dat het warm weer was.
- b We vonden het vervelend dat het zo warm was.

Kijk na in de sleutel. Als je antwoord fout is, kijk dan bij het woord in het woordenboek.

Figuur 2 Voorbeelden van zoekopdrachten.

voor leerlingen om zelf aantekeningen (bijvoorbeeld het woord in hun eigen taal) bij een lemma te maken. Ik ben van mening dat dit niet zo'n boek moet zijn dat aan de leerling in gebruik wordt gegeven door de school. Het zou door de ouders aangeschaft moeten worden en in de volwassenen-educatie door de cursist zelf. Maar als ik bedenk dat het kopen van een map bij de Hema al vaak een groot probleem is, vrees ik dat de prijs van € 19,50 wat aan de hoge kant is.

Informatie

Marilene Gathier en Dorine de Kruyf, *Leerwoordenboek Nederlands*

isbn 90 6283 444 2 € 19,50, Uitgeverij Coutinho, Bussum, www.coutinho.nl

Cursus Reading and Writing Difficulties and Adult Learning

In het kader van het Europese Grundtvig-programma wordt van 5 tot 9 april 2006 een nascholingscursus georganiseerd op Cyprus. De internationale cursus waar Engels de voertaal is, is bestemd voor docenten uit het volwassenenonderwijs. Van deelnemers wordt verwacht dat zij een goede kennis hebben van het thema en dat ze op de hoogte zijn van het

beleid dat in hun eigen land gevoerd wordt met betrekking tot volwassenen met lees- en schrijf-problemen.

Informatie: www.europeesplatform.nl onder Grundtvig 3. Het Europees Platform kan beurzen beschikbaar stellen voor deelname. Aanvragen tot 10 weken voor de aanvang van de cursus.

Lesmethode voor oudkomers

Allochtone ouderen hebben vaak te weinig kennis van het Nederlands ontwikkeld om efficiënt gebruik te kunnen maken van de faciliteiten die de oudere Nederlander geboden wordt. In *Thuis!* worden taal en informatie geïntegreerd aangeboden met het doel de maatschappelijke redzaamheid van allochtone ouderen te vergroten. De cursus is opgebouwd rond tien thema's zoals werk, cultuur en vrije tijd, die uitgewerkt zijn in taallessen. Deze thema's informeren hen over allerlei relevante onderwerpen, voorzieningen en instellingen. In *Thuis!* staat het praktisch taalgebruik centraal. De nadruk ligt op spreken en luisteren. Naast reguliere lessen voor in de klas bevat de cursus ook 'Eropuit-lessen', waarin de

cursisten het geleerde in de praktijk toepassen. Het materiaal bestaat uit een cursistenboek en een uitvoerige docent-handleiding met audio-cd's. Het lesmateriaal is bedoeld voor anderstalige senioren, ongeacht het NT2-niveau, die hun Nederlandse taalvaardigheid willen verbeteren. *Thuis!* is ontwikkeld door FORUM in samenwerking met de afdeling NT2 van de Vrije Universiteit Amsterdam.

*Vera de Bot en Gerrie Gastelaars, Thuis! Sociale redzaamheid voor anderstalige senioren
isbn 90 6283 458 2 € 26,00 Uitgeverij Coutinho, Bussum
www.coutinho.nl*

NT2-conferentie

Op 8 en 9 juni 2006 wordt de derde NT2-conferentie gehouden in Bovendonk, een voormalig klooster in Noord-Brabant. Prijs _ 220,- voor leden BVNT2 en _ 240,- voor niet-leden. Er is plaats voor 350 personen. Inschrijving kan alleen digitaal plaatsvinden. Leden van de Beroepsvereniging van docenten

Nederlands als tweede taal (BVNT2) zullen als eerste op de hoogte worden gesteld van de inschrijvingsmogelijkheid, ze krijgen een aantal consumptiebonnen en ze krijgen de publicatie naar aanleiding van de conferentie gratis toegezonden.

Good practices in de volwasseneneducatie

Onder de titel *Ik wist niet dat leren ook leuk kon zijn* heeft Cinop een boekje samengesteld over good practices in de volwasseneneducatie. Het bevat de omschrijving en uitgebreide informatie van de projecten die in 2004 een prijs kregen of genomineerd werden vanuit de Week van het Leren en het Actieplan Alfabetisering. De projecten geven vanuit zeer verschillende invalshoeken een beeld van hoe de inzet en

deskundigheid van docenten in de volwasseneneducatie kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van mensen van zeer diverse doelgroepen.

*Thomas Bersee e.a., Ik wist niet dat leren ook leuk kon zijn
isbn 90 5003 449 7 Cinop, 's-Hertogenbosch, bestelnummer: A00258.*

201573_055

_alf001200501

Alfa-nieuws. Jaargang 8